

La principal característica d'un corrent intel·lectual i moral iniciat, a Europa, a principis de la segona meitat del segle passat i el qual ha informat, en un sector considerable, gairebé tota la primera meitat del segle XX (i això no vol dir que no en restin romanalles), haurà estat sens dubte el menyspreu a les valors més rellevants de les quatre centúries anteriors, valors que s'arrelaven en les tradicions i en les ensenyances del classicisme greco-romà i dels humanistes del Renaixement continuats pels enciclopedistes.

La primera víctima d'aquest moviment (un moviment que encara cueja) fou l'anomenada "raó universal", que és com dir la confiança en el coneixement i en la ciència. Els primers trets contra la raó van sorgir de la filosofia alemanya i, sobretot, de Kant, secundat, a França, pel filòsof Boutroux amb la seva obra, un temps famosa, "De la contingence des lois de la nature". Un epígon seu, el crític Brunetière, proclama pomposament "la faillite de la science". Es tractava, "soi-disant", d'alçar un mur de contenció al materialisme el qual culpaven de tots els mals. Abans de no gaire, dos pensadors de talent, l'americà William James i el francès Bergson, consagren llur vida i llur obra a matar el monstre que el primer anomenava "intel·lectualisme". Aleshores aquest mot s'havia posat de moda i significava l'afirmació de la intel·ligència sobre la sensibilitat i la voluntat. Contra aquest monstre, el qual consideraven també de filiació materialista, s'alçaren, més o menys àrdidament, amb més o menys convicció, tots els pensadors i escriptors que creien la raó "demodée" i es tenien per idealistes o espiritualistes. Foren, entre altres, a França, Claudel, Péguy i Maritain, a "la pell de brau", Unamuno, Ortega y Gasset i Eugeni d'Ors (aquest proclamava que "la realitat era la cendra de l'ideal"), Chestertin (convertit al catolicisme) i D. H. Lawrence, a Anglaterra; Papini i D'Annunzio a Itàlia; Spengler i Ernst Jünger, a Alemanya. Afegim-hi encara Ibsen, Maeterlinck i Tolstoi, perquè també aquests tres contribuïren a enderrocar els Temples (diguem-ho romànticament) de la Raó i la Ciència, amb la idea de substituir-los pels nous alters con-

sagrats a la Intuïció, a l'"Elan vital", al Misticisme...

Però així com Kant, almenys, sobre els enderroc de la Raó Pura bastí l'habitable de la Raó Pràctica per tal de salvar la Moral (amb majúscula), certs anti-intel·lectualistes esventen també, paradoxalment, aquest reducte de la fe i del conformisme social per tal com, diuen, cadascú és lliure de comportar-se com millor li sembli, prescindint dels dogmes i d'acord únicament amb la seva consciència. Per aquest camí, l'amoralisme, i fins l'immoralisme, esdevé un dogma, o poc se'n manca. (Rellegiu, si us plau, "Les Nourritures terrestres", d'André Gide). D'altres, (Maurras, Daudet) ataquen el liberalisme i la democràcia, sinònims de "corrupció, mentida i lladronici". Artísticament, del passat, tampoc per a molts no val la pena de salvar res.

Tot això, naturalment —deien els enemics de la raó, de la ciència i del classicisme putrefacte— no és pas arborat pel goig de destruir, sinó per creure que els fruits del passat s'oposen a la felicitat humana i que un cop abatudes les velles endergues tothom respirarà més a gust.

"Els primers anti-intel·lectualistes —diu R. M. Albères, en un llibre, "L'aventure intellectuelle du XXème, siècle", publicat ja fa uns quants anys, però no per això, menys actual— creien deslliurar l'home de la cotilla de prejudicis racionals que l'ofegaven. Però van destruir la raó sense saber amb què la substituirien. L'irracional! i el misticisme, que havien utilitzat per alliberar-se, van girar-se contra d'ells. Aquesta arma de doble tall que és la revolta de l'espontaneïtat contra la raó, després d'haver capolat els tentacles de l'intel·lectualisme, feria els mateixos braços que la sostenien. Així van néixer els feixismes..."

Abans, però, va venir una altra cosa, la guerra, la guerra per la qual sospiraven alguns dels esmentats, els "poetes" de la vida heroica, de la vida tràgica, de l'acció per l'acció, del "bel morire". Els poetes que, pel que es veu, s'avorrien. Un d'ells, Péguy, moriria d'una bala al front, no sé si heroicament, durant els primers combats de la primera gran guerra. Però, ¿i aquells —milions i milions—

el final de "candid"

A. BLADE I DESUNVILA

que també hi van morir obscurament, entre els detritus, i, possiblement, contra la seva voluntat? Aquells que no havien llegit Péguy ni havien desitjat mai la guerra. I amb tot, l'heroic poeta, expacifista, ex-socialista, havia de fer escola. I els seus deixebles foren els Matteotti, els Saint-Exupéry, els Stefan George, els Kruger i altres que encara tenim por d'esmentar.

Vingué també el comunisme i la resta. I amb la segona guerra, la joia dionisiaca dels camps de concentració, de Dachau, de Buchenwald.

Constatem amb l'escriptor francès, de cognom català, que de les cendres de la raó, de les runes del classicisme, de la "faillite de la science", no en va sorgir la felicitat ni tan sols va brillar gaire l'ideal ni l'esperit. L'única cosa que potser s'ha guanyat —almenys avui per avui— és que ja ningú no canta públicament (subreptíciament potser sí) la "vida heroica" i la "guerra divina". (Si hi ha encara alguna petita guerra, hom la carrega al compte de la fatalitat, o de les contradiccions del capitalisme...). Tothom, —qui més, qui menys— ha conegut la por. I això deixa un séc. I ja són molts els qui s'accontentarien amb ben poca cosa, amb "la caseta i l'hortet", per exemple, on poder respirar aire incontaminat i beure aigua potable. Qui hi tindrà res a dir? Flaubert afirmava que el final de "Candida" ("Cultivons notre jardin") és la millor lliçó de moral que es pot donar. Viure i deixar viure... Quan serà, doncs, que l'home podrà existir d'acord amb el seu cor?